

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Скрипник Неля Іванівна

**ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

спеціальність 053 Психологія

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою (освітньо-науковою програмою)
«Магістр»

Науковий керівник: доктор
психологічних наук, *професор*
Гульбе Ольга Анатоліївна

Умань – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	6
1.1. Огляд наукових джерел з проблеми вивчення музичних здібностей у підростаючої особистості	6
1.2. Аналіз психологічних умов розвитку музичних здібностей старших дошкільників	20
1.3. Психодіагностичний інструментарій вивчення стану музичних здібностей старших дошкільників	25
РОЗДІЛ II. РЕАЛІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	38
2.1. Особливості впливу психологічних умов на розвиток музичних здібностей старших дошкільників.....	38
2.2. Порівняльний аналіз результатів впливу психологічних умов на розвиток музичних здібностей старших дошкільників.....	54
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	75

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми.

В умовах інтенсивного розвитку всіх суспільних складових зміст освіти, освітні стандарти перебувають у постійній динаміці і тому потребують постійного психологічного моніторингу й психологічного супроводу. Це спонукає до пошуку нових шляхів і методів психологічної підтримки розвитку особистості.

Одним із пріоритетів сучасної української системи дошкільного виховання є опора на національні культурні цінності, що становить підґрунтя для збереження духовної єдності та спадковості поколінь. Актуальним у цьому контексті є пошук нових методичних підходів, специфічних умов, спрямованих на формування творчих здібностей та розвиток особистості дітей дошкільного віку з використанням фольклору України. Це співвідноситься з положеннями Закону України “Про дошкільну освіту”, Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), Концепції національного та дошкільного виховання.

У Законі України “Про дошкільну освіту” зазначено, що дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей. І саме для цього віку суттєвою має бути роль музики, оскільки в їх змісті збережено генетичні сенсорні еталони українського народу.

Відповідно, розвиток музичних здібностей старших дошкільників є важливим сензитивним та творчим аспектом щодо становлення особистості дитини. Ці здібності впливають на розвиток естетичного світосприйняття, креативного потенціалу, мовленнєвої активності, уяви, мислення, пам'яті, емоційної сфери, пізнавального інтересу дитини, взаємодії дошкільника з дорослими. Крім того, розвиток музичних здібностей сприяє розвитку загальної культури: музичного слуху, вокальних здібностей, вміння сприймати, розуміти, запам'ятовувати й емоційно переживати музичні твори.

Внаслідок різнобічного аналізу наукових робіт визначено, що музичні здібності, на відміну від інших видів здібностей, є такими, що проявляються і можуть розвиватися з раннього віку. Так вокальна функція виявляється з першим криком дитини (С.Атанасова-Вукова, В.А.Багадуров), емоційний відгук на музику вчені спостерігають ще до народження дитини (І.Л.Держинська). При цьому елементи підспівування, моторних реакцій на музику ми спостерігаємо ще протягом першого року життя дитини, – а це і є першими проявами музичних здібностей, їх перцептивного та репродуктивного компоненту.

Для осмислення зазначеної проблеми велике значення мають положення про взаємозв'язок навчання і розвитку (Л.С.Виготський, Г.С.Костюк, С.Л.Рубінштейн та ін.), вплив загальних здібностей на розвиток спеціальних (Л.С.Виготський, О.В.Запорожець, Г.С.Костюк, В.А.Крутецький,), здібності, обдарованість та творчість підростаючої особистості (Л. Іщенко, О.М.Матюшкін,), значення емоційності в процесі розвитку музичних здібностей (Н.А.Ветлугіна, Б.М.Теплов), роль активності і діяльності в розвитку дитини (Г.О.Люблінська, Н.С.Побірченко) Також слід звернутися до досліджень Б.М.Теплова, який розкриваючи поняття “музичні здібності”, виділив у них перцептивний та репродуктивний компоненти у їх взаємозв'язку; визначив емоційність як основну ознаку музикальності і обґрунтував зв'язок емоційного та пізнавального аспекту музичності.

Аналіз досліджень, присвячених вивченню музичних здібностей та їх складових, показує, що в залежності від підходу до проблеми розглядалися різні погляди на структуру музичності. Обґрунтовані висновки щодо високого ступеня вокальності української народної мелодії та мови і доцільності їх використання в процесі навчання музиці подають етнопсихологи та мистецтвознавці В.Г.Антонюк, Б.Н.Павленко, Л.В.Пархоменко та ін..

Сьогодні актуалізується використання національних музичних надбань у взаємозв'язку із сучасними підходами до проблеми навчання музики, тому

важливим є завдання узагальнити здобутки вчених різних галузей – психологів, педагогів, етнопсихологів, мистецтвознавців – тільки так можна запропонувати дієві рекомендації щодо розвитку музичних здібностей дошкільників. Останнім часом ведуться активні дослідження щодо здібностей, творчості, обдарованості, тим не менш, не буде зайвим додаткове дослідження музичних здібностей та місце загальних здібностей у розвитку музичних здібностей дошкільників.

Актуальність проблеми розвитку музичних здібностей у дошкільників зумовили вибір теми нашого дослідження: **“Психологічні умови розвитку музичних здібностей у дітей в умовах закладів дошкільної освіти”**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати зміст, психологічні умови розвитку музичних здібностей старших дошкільників та експериментально дослідити вплив психологічних умов на розвиток цих здібностей.

В основу дослідження покладено **припущення** про те, що музичні здібності старших дошкільників мають вивчатися за допомогою вияву психологічних особливостей їх можливостей, а ефективність розвитку цих здібностей забезпечується вихованням у дошкільників вокальної культури, з використанням національної музичної спадщини, розвитком пізнавального інтересу до музичної діяльності та організацією ефективної взаємодії з дорослим у процесі музичних занять.

У відповідності з поставленою метою визначені основні **завдання дослідження**:

1. Визначити теоретичні підходи до проблеми вивчення музичних здібностей підростаючої особистості та психологічних умов їх розвитку в різних наукових джерелах.
2. Обґрунтувати складові структури розвитку музичних здібностей старших дошкільників та рівні їх розвитку.
3. Виявити психологічні умови, які впливають на розвиток музичних здібностей дітей старшого дошкільного віку.

4. Експериментально перевірити вплив психологічних умов на розвиток музичних здібностей у дітей 6-го року життя та.

Об'єкт дослідження – музичні здібності дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – психологічні умови розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку.

Методи дослідження. Відносно до визначених завдань комплексно застосовувалися такі методи дослідження: теоретичний аналіз проблеми, класифікація, систематизація, порівняння та узагальнення; діагностичні – включене спостереження, бесіда, анкетне опитування, метод експертних оцінок тощо. У ході емпіричного дослідження основним став метод експерименту, що складався з констатувального формувального та контрольного етапів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що підібраний пакет психодіагностичних методик та методичних матеріалів може використовуватися музичними керівниками та психологами для визначення рівня розвитку музичних здібностей старших дошкільників. А підібрані методи можуть бути застосовані працівниками дошкільних закладів, батьками для розвитку музичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Апробація матеріалів дослідження.

Основні положення і результати дослідження обговорено на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та викладачів, що проводилася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини і відповідно опубліковано тези у збірнику наукових праць (жовтень 2020 р.).

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 78 сторінках. Робота містить 4 таблиці та 1 схему. Список використаних джерел містить 75 найменувань.

Висновки

У дипломній роботі здійснено теоретичний аналіз, обґрунтування та експериментальна реалізація умов розвитку музичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Узагальнення результатів дослідження дало можливість зробити такі висновки:

1. Музичні здібності це індивідуально-психологічні властивості особистості, які забезпечують можливість успішного виконання музичної діяльності. Старший дошкільний вік є сензитивним для розвитку музичних здібностей, оскільки в дітей цього віку яскраво виражена емоційність реакції на музику і вони здатні оволодівати основними прийомами музичної діяльності.

2. В основі структури музичних здібностей лежать перцептивно-репродуктивні співвідношення компонентів музичного слуху (ладовий, ритмічний, звуковисотний, гармонійний, динамічний, тембровий слух), які забезпечуються музично-інтелектуальними процесами (музичною пам'яттю, музичним мисленням і музичною уявою).

3. Психологічними умовами розвитку музичних здібностей є: активізація емоційного відгуку дитини на музику; підвищення пізнавального інтересу до музичних занять; організація ефективної взаємодії дошкільників з дорослими у процесі музичної діяльності; становлення музичного слуху шляхом використання народної музики; розвиток вокальних здібностей у процесі співочої діяльності.

4. Критеріями визначення рівнів розвитку музичних здібностей стали: якість емоційної реакції на музику; особливості відчуття і відтворення ритму, гармонійної, динамічної, тембрової та ладової організації музичного твору; вміння відчувати його логіку, форму, настрій, впізнавати і відтворювати почуті раніше мелодії, створювати і передавати з допомогою слова, руху, малюнка музичні образи. Розвиток музичних здібностей старших дошкільників характеризується високим, середнім і низьким рівнями.

5. Експериментальне вивчення музичних здібностей дошкільників виявило такі їх психологічні особливості: розвиненість емоційності, що проявляється в рухових реакціях на музику; динамічного й тембрового та ритмічного слуху; слабка розвиненість складових музичного слуху та музично-інтелектуальних процесів (музичне мислення та пам'ять).

6. Розвиток музичних здібностей старших дошкільників має базуватися на основних положеннях розвивальної діяльності (безпосередня участь дитини в музичній діяльності, використання їх природної активності, активізація в них пізнавальних та соціальних мотивів) та особистісно орієнтованого виховання (зорієнтованість на особистість дитини, забезпечення гармонійного становлення особистості, розуміння і прийняття поведінкових проявів дошкільників). Розвиток музичного слуху та музично-інтелектуальних процесів (музичної пам'яті, музичного мислення і музичної уяви) залежить від активізації психологічних умов. Крім того, для розвитку музичних здібностей дітей старшого дошкільного віку важливим є комплексне використання форм і методів роботи на занятті та високохудожнього, позитивно-емоційного музичного матеріалу, який відповідає віковим особливостям дітей.

7. Використана експериментальна робота спонукала підвищенню ефективності впливу психологічних умов на розвиток музичних здібностей, зокрема: музичній діяльності найкраще сприяє емоційно-позитивна вільна, невимушена атмосфера у стосунках „вихователь – дитина“, „дитина – дитина“; впровадження в процес розвитку музичних здібностей положень діяльнісного та особистісно орієнтованого підходу з урахуванням вікових та індивідуально психофізіологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку.

Перспективними, на нашу думку, є такі напрямки роботи, як вивчення особливостей розвитку музичної пам'яті, музичного мислення та дослідження впливу музичного розвитку дітей на становлення загальних здібностей.